

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ФАШИСТСЬКОЇ ІТАЛІЇ В 1918–1939 РР.

FOREIGN POLICY ACTIVITIES OF FASHIST ITALY IN 1918–1939

Козинець О.Г., к.і.н., доцент,
завідувач кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права
Чернігівський національний технологічний університет

Кравченко О.В., студент IV курсу
юридичного факультету
Чернігівський національний технологічний університет

У статті досліджено зовнішньополітичну діяльність Італії у міжвоєнний період. Італія займала одну із провідних позицій на міжнародній арені у той час. Це відбулося після становлення фашизму як провідної ідеології.

Метою роботи є дослідження причин, які впливали на зовнішньополітичну діяльність Італії та процес розвитку зовнішньої політики країни у 1918–1939 рр.

У 1919 році з Італією не рахувалися на міжнародній арені. Ситуація змінилася після приходу до влади Б. Муссоліні, який самостійно почав визначати зовнішню політику держави, яка ґрунтувалася на агресивному ставленні до інших країн. Муссоліні мав вирішити такі основні завдання: територіальне питання, які стосувалося розширення територій, підконтрольних фашистам, і посилення впливу Італії на міжнародній арені. У 1924 році Муссоліні невдало провів переворот і почав використовувати зовнішню політику для підвищення свого авторитету.

Майже всю зовнішньополітичну діяльність Італії 1922–1932 рр. зумовлювала її інтеграція в американську систему стабілізації Європи. Америка вважала фашистську Італію стабілізуючим фактором у Західній Європі, тому Італія була інтегрована у Версальську систему, що впливало на діяльність її уряду в зовнішньополітичній діяльності.

Фашистська Італія хотіла зблизитися з нацистською Німеччиною, підтримуючи нацистський уряд, що прийшов до влади в 1933 році, оскільки це був у першу чергу сильний союзник на міжнародній арені. В листопаді 1937 року Муссоліні створив вісь Берлін – Рим – Токіо. У цей час великий дуче бажав розширити Італію до розмірів колишньої Римської імперії. Поворотним моментом, який визначив подальшу долю Італії, був договір про дружбу, підписаний між нею та Німеччиною у травні 1939 року. Він був оборонного характеру і передбачав взаємну допомогу держав у веденні воєнних дій. Отже, фашистська ідеологія та особистість великого дуче Муссоліні мали вирішальний вплив на зовнішньополітичну діяльність Італії в міжвоєнний період з 1918 по 1939 роки. Отримавши владу, Муссоліні поставив собі за мету розширити межі Італії та побудувати імперію.

Ключові слова: міжвоєнний період, зовнішня політика, фашизм, Муссоліні, дуче, експансія.

The article explores Italy's foreign policy activity during the interwar period. Italy held one of the leading positions on the international scene at the time. This happened after the emergence of fascism as a leading ideology.

The purpose is to investigate the reasons that influenced the foreign policy of Italy and the process of foreign policy development in Italy in 1918–1939.

In 1919, Italy was not considered in the international arena. The situation changed after the coming to power of B. Mussolini, who independently began to determine the foreign policy of the state. It was based on an aggressive attitude towards other states. Mussolini had to address the following major issues: a territorial issue concerning the expansion of the fascist-controlled territories and the strengthening of Italy's influence in the international arena. In 1924, Mussolini failed a coup and began to use foreign policy to increase his authority.

Almost all of Italy's foreign policy activities from 1922 to 1932 were driven by its integration into the American system of European stabilization. America considered fascist Italy a stabilizing factor in Western Europe. Therefore, Italy was integrated into the Versailles system, which influenced the activities of the Italian government in foreign policy. Fascist Italy wanted to move closer to Nazi Germany, supporting the Nazi government that came to power in 1933, since it was primarily a strong ally in the international arena.

In November 1937, Mussolini created the Berlin – Rome – Tokyo axis. During this period, the great Duce wanted to expand Italy to the size of the former Roman Empire. The turning point that determined Italy's future fate was the friendship agreement signed between Italy and Germany in May 1939. It was of a defensive nature and provided for mutual assistance by States in conducting hostilities.

Consequently, the fascist ideology and personality of the great Duce Mussolini had a decisive influence on the foreign policy activity of Italy in the interwar period from 1918 to 1939. Having gained power, Mussolini set himself the goal of expanding the borders of Italy and building an empire.

Key words: Mussolini, Duce, expansion, interwar period, foreign policy, fascism.

Перша половина XX століття стала часом формування тоталітарних режимів, один із яких був сформований в Італії, яка на той час вона займала одну із провідних ролей на міжнародній арені. Дослідження зовнішньополітичної діяльності Італії у зазначений період дозволяє зрозуміти, яким чином фашистська Італія впливала на міжнародну обстановку.

При дослідженні цієї теми були використані праці В.С. Макарчука, В.А. Трофимова, А.О. Маковського, В.І. Михайленка та інших вітчизняних і зарубіжних науковців.

Мета статті – дослідження зовнішньополітичної діяльності Італії у міжвоєнний час. Визначена мета дозволяє сформулювати основні завдання: 1) визначення причин, які впливали на зовнішньополітичну діяльність Італії; 2) процес розвитку зовнішньої політики в Італії у 1918–1939 рр.; 3) відображення обраного зовнішньополітичного курсу Італії на міжнародній обстановці у визначений період.

Після закінчення Першої світової війни Італія перебувала в кризі, адже країна втратила 700 тисяч убитими, 450 тисяч пораненими, а її національне багатство зменшилося на 1/3. Все це призвело до радикалізації суспільства, що прямо вплинуло на внутрішньополітичну та зовнішньополітичну обстановку. У перші післявоєнні роки у зовнішній політиці основним партіям було максимально вигідно вирішити питання наслідків війни [1, с. 448].

Спочатку на виборах 1919 року перемогли соціалісти, і країна стояла на порозі соціальної революції, однак їх спроби вирішити проблеми в Італії закінчилися невдачею. Під час Паризької мирної конференції вдалося приєднати землі Істрії та Тіролю, але країни Антанти не бачили в Італії сильного союзника у зв'язку з тим, що країна була надто ослаблена війною, занурилася в економічну кризу, тому з нею не рахувалися на міжнародній арені.

Як альтернатива комуністам з'явилися фашисти, лідером яких був Б. Муссоліні. Ця обставина суттєво вплинула на зовнішньополітичне життя Італії. Муссоліні самостійно почав визначати зовнішню політику держави, яка передбачала агресивне ставлення до інших країн [2, с. 19]. Він намагався приховати свої справжні амбіції, підписуючи мирні договори про торгівлю та співпрацю, адже очевидною була неготовність Італії до воєнних дій, однак насправді Муссоліні був незадоволений результатами Паризької конференції і мав значні амбіції у захопленні територій.

Фашистські експансійні плани були висунуті Б. Муссоліні в його промові в містечку Пола 20 вересня 1920 року. У цій промові район Середземного моря був названий центром італійської експансії. Муссоліні вважав, що Італія має стати серединою, яка пов'яже Захід і Схід. Його промова була пронизана расистськими тезами, антислов'янськими випадками, погрозами в бік Югославії [3, с. 201]. Муссоліні виношував плани щодо встановлення контролю над спірними територіями, наприклад Далмацією. Також не полишав «африканське питання». Володіючи територіями на півночі Африки та Еритреї, фашисти планували просунутися з цих територій углиб материка та захопити значну його частину [4, с. 90]. У 1922 році Б. Муссоліні проголосив незалежність Італії від колишніх зобов'язань.

У 1923–1925 рр. Муссоліні вирішував у першу чергу такі завдання: 1) територіальне питання, яке стосувалося розширення територій, підконтрольних фашистам; 2) посилення впливу Італії на міжнародній арені. Звісно, для дуче африканська експансія мала пріоритетний характер, однак неготовність Італії через відсутність належної ресурсної бази сприяли зосередженню італійського лідера на зовнішньополітичній діяльності в країнах Європи, наприклад він підтримував перетворення в Албанії та встановлення там маріонеткового режиму. Таким чином, Муссоліні налагодив відносини з багатьма країнами Європи і змінив положення Італії на міжнародній арені [5, с. 71].

У 1924 році Б. Муссоліні невдало провів переворот і для підсилення свого авторитету почав використовувати зовнішню політику. Фашистська Італія почала зближуватися з Великобританією, якій імпонувало становлення італійської державності та особа Б. Муссоліні. Паралельно дуче не покидав утопічних думок по завоюванню Африки, і такий сильний союзник, як Великобританія, був необхідний для здійснення цих планів.

Уже в 1926 році проанглійський вектор у зовнішній політиці був суттєво ослаблений, що було пов'язано з діями Великобританії. Спочатку в процесі Локарнської конференції Великобританія не підтримала поширення гарантій на південний кордон Німеччини, чим збільшувала можливість подальшого аншлюсу та німецької експансії на Балкани, а потім виступила проти поїздки Б. Муссоліні до Лівії. Посилилося суперництво між цими двома країнами і на Балканах [6, с. 43].

Слід зазначити, що майже всю зовнішньополітичну діяльність Італії 1922–1932 рр. зумовлювала її інтеграція в американську систему стабілізації Європи. Фашистську Італію Америка вважала стабілізуючим фактором у Західній Європі. Таким чином, Італія була інтегрована у Версальську систему, що впливало на діяльність італійського уряду в галузі зовнішньої політики.

У 1925–1933 рр. було підписано серію договорів, які зміцнювали позицію Італії щодо добросусідських відносин з Албанією, Угорщиною та Австрією. У 1928 році Б. Муссоліні було підписано пакт Бріана-Келлога, який полягав у тому, що відмова від війни мала бути основою національної політики. Це не означало, що Муссоліні відмовлявся від своїх загарбницьких планів – фашистський режим готувався досягти своєї мети, активізуючи всі ресурси. З 1927 року милітаризація промисловості фашистської Італії почала нарощувати свої оберти і після підпи-

сання пакту Бріана-Келлога з року в рік лише збільшувалася, що свідчило про підготовку до активних бойових дій і аж ніяк не про мирні плани в майбутньому [5, с. 71].

У 1929 році на посаді Міністра закордонних справ Б. Муссоліні замінив Д. Гранді, хоча фактично всю зовнішню політику продовжував контролювати саме великий дуче [7, с. 132]. Питання експансії Східної Африки, зокрема Лівії, почало загострюватися. Італійський лідер намагався донести лівійцям, що підпорядкування італійцям стане для них важливим етапом до розвитку та процвітання, хоча насправді Лівія розглядалася просто як центр колонії. Зрештою місцеве населення не дало закріпитися італійцям у цьому регіоні.

У 1926–1930 рр. фашистська Італія близько восьми разів пропонувала союз Франції на антинімецькій основі. Вирішувалося питання італо-французького співробітництва, зокрема італійські амбіції щодо встановлення контролю над Ефіопією, питання встановлення італійського контролю над Середземномор'ям. Зовнішньополітичним пріоритетом на початку 30-х рр. залишалися для Італії Середземномор'я та Балкани. Спочатку фашистська Італія взяла участь у підготовці середземноморського пакту з Лондоном та Парижем. При цьому Італія хотіла домогтися паритету морських і воєнних сил із Францією, остання ж відмовилася і запропонувала гарантії на зразок «Середземноморського Локарно» [8, с. 15]. Великобританія висувала ідею «Адріатичного Локарно», яке полягало в пакті ненападу між Францією, Італією, Югославією та Албанією. Б. Муссоліні ж намагався знайти вихід, який розв'яже йому руки і дозволить розпочати воєнні дії на Балканах та в Середземномор'ї. Зрештою жоден із пактів підписано не було.

Пізніше після підписання митного союзу між Німеччиною та Австрією в 1931 році французи таки зблизилися з італійськими фашистами, оскільки в спільних інтересах було не допустити будь-яке німецьке просування в Австрію. Паралельно провалом у 1932 році завершилися переговори з Югославією. Італійці підтримували югославських сепаратистів, а Югославія хотіла домогтися статусу-кво в Адріатиці та Центральній Європі [9, с. 14].

До 1928 року було приділено за допомогою Великобританії території на півдні Італійського Сомалі. Б. Муссоліні того ж року підписав з Ефіопією договір про дружбу та співробітництво, який мав приховати справжні плани дуче, який хотів збільшити свою територію за рахунок земель Огаден і на цій підставі розпочати війну з Ефіопією. 1932 року почалася підготовка до цієї війни, яка мала розпочатися 1935 року [10, с. 170]. Б. Муссоліні розраховував, що жодних наслідків для нього не буде у зв'язку з війною в Ефіопії, і після швидкої війни в Африці він розпочне воювати в Європі.

У 1933 році в Німеччині до влади прийшов А. Гітлер, який відразу вийшов із Ліги Націй і покінчив із версальськими домовленостями. В липні того ж року було підписано домовленість, більш відому як «пакт чотирьох», між Францією, Великобританією, Німеччиною та Італією. Коли до влади прийшов А. Гітлер, Б. Муссоліні передбачив розділ світу на ворогуючі блоки і подальший початок війни. Він ініціював цю домовленість, щоб в обхід Ліги Націй ліквідувати версальські домовленості між вказаними країнами, щоб «контролювати Гітлера» і, як писав італієць Джордано, «не допустити військових акцій Гітлера» [11, с. 8].

Загалом фашистська Італія хотіла зблизитися з нацистською Німеччиною, підтримуючи нацистський уряд, який прийшов до влади в грудні 1933 року, оскільки це був у першу чергу сильний союзник на міжнародній арені. Це питання залишалося проблематичним, оскільки ідеологія фашистів і нацистів багато в чому сильно відрізнялася [2, с. 213].

Що стосується Африки, то вже в 1935 році, як і було заплановано, Б. Муссоліні задіяв величезну армію

фашистів для захоплення Ефіопії. На його думку захоплення мало бути швидко. Ефіопська армія, хоча і була слабка та малочисельна, зуміла гідно протистояти добре озброєній італійській армії, у зв'язку з чим Б. Муссоліні наказав використовувати хімічну зброю та добре підготовлену авіацію. До 1936 року територія Ефіопії була повністю захоплена без жодного спротиву з боку інших держав, які лише осуджували захоплення незалежної держави. Звісно, були застосовані економічні санкції Лігою Націй, однак фактично жодного негативного впливу на Італію вони не мали, оскільки належного механізму застосування санкцій не було [5, с. 72]. Крім того, Б. Муссоліні відкрито шантував світ зближенням із Німеччиною, якщо на міжнародній арені не буде визнано легітимності анексії території Ефіопії Італійською імперією.

Паралельно в Європі великий дуче вів подвійну політику, прямо не підтримуючи Німеччину та інші країни. Навесні 1936 року було підписано другі Римські протоколи, які були як проти англо-французької політики в Дунайському басейні, так і проти німецької експансії. В 1937 році німецький міністр Геринг особисто приїжджав, щоб переконати Муссоліні у тому, що конфлікт у Середземномор'ї з Великобританією невідворотний, однак Муссоліні продовжував притримуватися власних поглядів щодо паралельного курсу. Влітку він підтримав громадянську війну в Іспанії, намагаючись встановити там республіканське правління фашистського типу і таким чином закріпити свою владу в Середземноморському басейні. Близько 50 тисяч італійських військових воювали на боці іспанських фашистів.

У червні 1936 року Міністром закордонних справ став Г. Чіано, який мав відверті пронацистські погляди, що і зумовило подальшу політику фашистської Італії. Тому вже в жовтні цього ж року було підписано угоду про співпрацю з Німеччиною, що свідчило про підпорядкування італійської зовнішньої політики Німеччині. Також за цим договором Італія визнавала панування Німеччини в Центральній Європі. У листопаді 1937 року Б. Муссоліні створив вісь Берлін – Рим – Токіо, підписавши Анतिकомінтернівський пакт із Німеччиною та Японією, перед тим вийшовши з Ліги Націй. У цей період великий дуче бажав у першу чергу зміцнити свої позиції на Балканах, але мріяв при цьому розширити Італію до розмірів колишньої Римської імперії [4, с. 70].

У квітні 1938 року було укладено «Пасхальний договір» між Італією та Великобританією, який був спробою

Великобританії та Франції не допустити союзу Німеччини та Італії. Німеччина не бажала йти на контакт майже ні з ким, а особливо з Великобританією, тому тодішній Прем'єр-міністр Чемберлен та його уряд вирішили почати вести переговори з Італією, щоб потім домовитися з Німеччиною. Наслідком цього договору було визнання анексії Ефіопії Італією та деякі інші положення, які покращували становище Італії, зокрема в Середземномор'ї [12, с. 172].

Протягом 1938–1939 рр. Б. Муссоліні було прийнято дуже багато спірних рішень, які підірвали його авторитет як особи, яка намагалася мирно вирішувати справи. Загострилися його відносини з Францією, оскільки він підняв питання щодо передачі йому Корсики, Савойї, Тунісу та Джибуті, які були французькими територіями. У квітні 1939 року фашисти захопили Албанію, на що не відреагували західні держави. Італія поставила себе в важке становище і налаштувала проти себе майже всі країни Європи.

Поворотним моментом, який визначив подальшу долю Італії, був договір про дружбу, підписаний між Італією та Німеччиною в травні 1939 року. Він мав оборонний характер і передбачав взаємну допомогу держав у веденні воєнних дій. Після укладення цього договору Німеччина почала готуватися до нападу на Польщу. Б. Муссоліні не міг уявити, до чого призведе інтервенція Німеччини в Польщу та інші агресивні дії А. Гітлера в Європі. Вся італійська дипломатія була переконана, що дії Гітлера допоможуть укріпитися італійцям на Балканах, що насправді виявилось помилковим судженням [5, с. 73].

Таким чином, фашистська ідеологія та особистість великого дуче Б. Муссоліні мали вирішальний вплив на зовнішньополітичну діяльність Італії в міжвоєнний період з 1918 по 1939 рр. Отримавши владу, Муссоліні поставив собі за головну мету розширити межі Італії та побудувати імперію. Його цікавило і розширення меж держави за рахунок європейських сусідів, і збільшення території через завоювання на африканському континенті. Муссоліні майже до початку Другої світової війни намагався переважно мирними шляхами отримувати бажане, паралельно нарощуючи воєнний потенціал, адже захоплення Ефіопії показало слабкість армії Італії.

Проведене дослідження дозволяє зрозуміти, в чому були причини зовнішньополітичної діяльності фашистської Італії в 1918–1939 рр., процес, у порядку якого її було здійснено, яким чином курс, обраний Б. Муссоліні, впливав на обстановку на міжнародній арені та визначав місце Італії серед інших держав.

ЛІТЕРАТУРА

1. Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. / Вид. 8-ме, допов. Київ : Атіка; Харків : Право, 2015. 624 с.
2. Ильинский Я.А. Италия в руках фашистов. Москва : Наука, 1984. 290 с.
3. Mola A. L'imperialismo italiano. Roma : Editori riuniti, 1980. 245 p.
4. Трофимов В.А. Итальянский колониализм и неоколониализм. М. : Наука, 1976. 95 с.
5. Маковський А.О. Зовнішня політика Італії в міжвоєнний період (1918–1939). *Соціально-політичні студії. Науковий альманах. Праці молодих науковців. Одеса : Інститут Соціальних наук Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Науки: політологія, соціологія, історія.* 2017. № 1. С. 70–74.
6. Хормач И.А. СССР – Италия 1924–1939 гг.: (Дипломат. и экон. отношения). М. : ИРИ, 1995. 288 с.
7. Колюбакин В.К. Муссолини. Москва : Наука, 1964. 214 с.
8. Brundu Olla P. L'equilibrio difficile : Gran Bretagna, Italia e Francia nel Mediterraneo (1930–1937). Milano : A. Giuffre, 1980. 245 p.
9. Волков В.К. Германско-югославские отношения и развал Малой Антанты: 1933-1939 гг. М., 1966. 272 с.
10. Ципкин Г.В. Эфиопия в антиколониальных войнах. Москва : Наука, 1988. 321 с.
11. Giordano G. Il Patto a quattro nella politica estera di Mussolini. Bologna, Forni, 1976. 213 p.
12. Михайленко В.И. «Параллельная» стратегия Муссолини: Внешняя политика фашистской Италии (1922–1940): в 3 т. Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2013. Т. 1. 344 с.